

ЩОДО ОКРЕМИХ ПРОБЛЕМНИХ ПИТАНЬ ЦИВІЛЬНО-ПРАВОВОГО ТА СІМЕЙНО-ПРАВОВОГО ХАРАКТЕРУ У ПЕРІОД ДІЇ В УКРАЇНІ ПРАВОВОГО РЕЖИМУ ВОЄННОГО СТАНУ

PROBLEM ASPECTS OF CIVIL AND FAMILY LAW DURING THE PERIOD OF MARTIAL LAW IN UKRAINE

Тельнік О.Б., Заслужений юрист України,
професор кафедри цивільно-правових дисциплін
Національна академія Служби безпеки України

У статті досліджуються окремі правові аспекти спадкового права під час періоду дії в Україні правового режиму воєнного стану, у частині зміни строку для прийняття спадщини шляхом його продовження у зазначений період, а також аналізуються питання необхідності вдосконалення окремих норм Цивільного кодексу України, пов'язаних із необхідністю забезпечення законних прав громадян України на своєчасну реалізацію їх спадкових прав під час періоду дії правового режиму воєнного стану. На підставі проведеного аналізу положень чинних законодавчих актів і постанов Кабінету Міністрів України та практики їх застосування, окремих публікацій на цю тему вітчизняних науковців та адвокатів, відповідних рішень Верховного Суду окреслено наявну проблему, а також висловлені конкретні аргументовані пропозиції щодо нормотворчого вирішення цього проблемного питання шляхом внесення до змісту Цивільного кодексу України відповідних змін. Зазначені пропозиції направлені як на врахування у чинному цивільному законодавстві реалій сьогодення, зважаючи на довготривалий характер періоду дії в нашій державі правового режиму воєнного стану, пов'язаного із віроломним нападом російських військ на територію України і продовженням цієї військової агресії, так і на забезпечення у вказаний період законодавчого захисту можливості реалізації громадянами нашої держави своїх спадкових прав у повному обсязі.

В роботі також проаналізовано зміст нещодавно прийнятої постанови Кабінету Міністрів України про реалізацію експериментального проекту щодо проведення державної реєстрації шлюбу в електронній формі із застосуванням при цьому засобів Єдиного державного вебпорталу електронних послуг (Портал Дія), зокрема з використанням мобільного додатка Порталу Дія, зроблено висновок про очевидну недосконалість цього механізму та у ряді випадків його невідповідність визначеному Сімейним кодексом України порядку державної реєстрації шлюбу, що може призвести до прямого порушення гарантованих законодавством окремих прав наречених і до визнання у подальшому недійсності шлюбів, укладених за таким спрощеним механізмом. У зв'язку з цим у статті внесено відповідні пропозиції щодо усунення вищенаведених недоліків та приведення порядку, затвердженого постановою Кабінету Міністрів України, у відповідність до вимог чинного законодавства.

Ключові слова: правовий режим воєнного стану, спадщина, спадкоємець, строк для прийняття спадщини, державна реєстрація шлюбу в електронній формі, Єдиний державний вебпортал електронних послуг, Портал Дія, відеоконференція в режимі реального часу.

The article examines certain legal aspects of inheritance law during the period of martial law in Ukraine, in particular, in terms of changing the time limit for inheritance by extending it during this period, and also analyzes the need to improve certain provisions of the Civil Code of Ukraine related to the need to ensure the legal rights of Ukrainian citizens to timely exercise their inheritance rights during the period of martial law. Based on the analysis of the provisions of current legislative acts and resolutions of the Cabinet of Ministers of Ukraine and the practice of their application, certain publications on this topic by national scholars and attorneys, and relevant decisions of the Supreme Court, the author outlines the existing problem and makes specific and reasoned proposals for a rule-making solution to this problematic issue by introducing appropriate amendments to the content of the Civil Code of Ukraine. These proposals are aimed at taking into account the realities of today's civil legislation, given the long-term nature of the martial law regime in our country, which is associated with the treacherous attack of Russian troops on the territory of Ukraine and the continuation of this military aggression, and at ensuring legislative protection during this period of time for the citizens of our country to exercise their inheritance rights in full.

The article also analyzes the content of the recently adopted resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine on the implementation of a pilot project on conducting state registration of marriage in electronic form using the means of the Unified State Web Portal of Electronic Services (Portal Diia), in particular, using the mobile application of the Portal Diia, and concludes that this mechanism is obviously imperfect and, in some cases, does not comply with the procedure for state registration of marriage established by the Family Code of Ukraine, which may lead to. The article provides relevant proposals for eliminating the above shortcomings and bringing the procedure approved by the Resolution of the Cabinet of Ministers of Ukraine into compliance with the requirements of current legislation.

Key words: martial law, inheritance, heir, deadline for acceptance of inheritance, state registration of marriage in electronic form, Unified State Web Portal of Electronic Services, Diia Portal, real-time video conference.

Постановка проблеми. На сьогодні вочевидь потребують доповнення та уточнення норми Цивільного кодексу України [1], що стосуються перебігу строку для прийняття спадщини громадянами України або відмови від її прийняття у період дії в державі правового режиму воєнного стану, з урахуванням вже наявного досвіду практичного застосування у період з червня 2022 року по травень 2023 року норми постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» (із змінами) [2], якою було визначено, що перебіг строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття зупиняється на час дії воєнного стану, але не більше, ніж на 4 місяці.

Окрім цього потребує обов'язкового доопрацювання зміст Порядку реалізації експериментального проекту щодо проведення державної реєстрації шлюбу в електронній формі, затвердженого нещодавно прийнятою

постановою Кабінету Міністрів України від 29 березня 2024 року № 345 «Про реалізацію експериментального проекту щодо проведення державної реєстрації шлюбу в електронній формі» [3], з метою приведення його норм у відповідність до вимог Сімейного кодексу України [4] та забезпечення реалізації та належного захисту окремих прав наречених, гарантованих ім Сімейним кодексом України.

Метою статті є дослідження вдосконалення механізму реалізації спадкових прав громадян України у період дії правового режиму воєнного стану у частині перебігу строку для прийняття спадщини та внесення аргументованих доповнень та змін до змісту статті 1270 Цивільного кодексу України, якою наразі цей строк визначений, у тому числі з урахуванням досвіду практичного застосування у період з червня 2022 року по травень 2023 року норми пункту 3 постанови Кабінету Міністрів України

від 28 лютого 2022 року № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» (із змінами) з вказаного вище питання.

Метою роботи також є дослідження правомірності окремих норм постанови Кабінету Міністрів України від 29 березня 2024 року № 345 «Про реалізацію експериментального проекту щодо проведення державної реєстрації шлюбу в електронній формі» у частині забезпечення належного захисту прав наречених, гарантованих Сімейним кодексом України, і їх практичної реалізації та внесення конкретних пропозицій нормотворчого характеру щодо вирішення окресленої проблеми.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Зважаючи на те, що зміст статті 1270 Цивільного кодексу України [1, стаття 1270] є незмінним ще з моменту прийняття Кодексу, тобто з 16 січня 2003 року, правове значення та зміст строків для прийняття спадщини або відмови від її прийняття знайшли досить широке відображення у наукових працях, в першу чергу навчально-методичного характеру, таких вітчизняних науковців як, зокрема, Н. С. Кузнецова, М. М. Дякович, І. В. Спасибо-Фатєєва, М. Б. Кравчик, С. О. Рябоконт, М. В. Парасюк, К. Р. Резворович, Н. М. Грабар, Л. В. Діденко тощо. Водночас, питання щодо необхідності законодавчої зміни строків для прийняття спадщини або відмови від її прийняття з урахуванням дії в Україні правового режиму воєнного стану не знайшло належного відображення у наукових роботах українських вчених. Лише окремі науковці, адвокати та практикуючі юристи, зокрема такі як О. П. Печений, І. І. Голубенко та М. Корнієнко, звернулись до цієї тематики, але зацентрували при цьому увагу лише на невідповідності норми пункту 3 постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану» (із змінами), як підзаконного акту, вимогам статті 1270 Цивільного кодексу України та відповідним рішенням Верховного Суду.

З огляду ж на те, що постанова Кабінету Міністрів України від 29 березня 2024 року № 345 «Про реалізацію експериментального проекту щодо проведення державної реєстрації шлюбу в електронній формі» тільки нещодавно прийнята та ще не набрала чинності, будь-яких системних наукових досліджень, запроваджених вищенаведеною постановою уряду новацій, та їх відповідності чинному законодавству і, зокрема, щодо дотримання прав наречених, гарантованих їм Сімейним кодексом України, а також пов'язаних з недотриманням окремих прав наречених можливих проблем, що можуть призвести до визнання судами недійсності укладених через Єдиний державний вебпортал електронних послуг шлюбів, вітчизняними науковцями ще не проводилось.

Виклад основного матеріалу. У зв'язку з вторгненням 24 лютого 2022 року на територію нашої держави російських загарбників та одночасним введенням в країні воєнного стану відповідним Указом Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 «Про введення воєнного стану в Україні» [5], який діє і наразі, тимчасовою окупацією ворожими військами цілого ряду населених пунктів України, а також великою міграцією населення країни, у тому числі закордон, перебуванням значної кількості громадян у лавах Збройних Сил України та інших воєнних формувань поза місцями їх постійного проживання та й власне насамперед у місцях ведення безпосередніх бойових дій, де вони мужньо захищають нашу державу від загарбників, об'єктивно виникло питання щодо необхідності зміцнення захисту в умовах дії в країні правового режиму воєнного стану багатьох прав громадян України, у тому числі і їх спадкових прав (зокрема, у частині перебігу строків для прийняття спадщини).

Як свідчить правовий аналіз наукових робіт вітчизняних науковців з питань спадкового права, у своїх наукових працях багато науковців зазначають про важ-

ливість строків для прийняття спадщини, визначених статтею 1270 Цивільного кодексу України, та їх дотримання. Так С. О. Рябоконт у своїй роботі наголошує, що «суб'єктивне цивільне право на прийняття спадщини існує в межах встановлених законом строків... Сплив строку для прийняття спадщини зумовлює припинення права на прийняття спадщини» [6, с. 1121, 1123], з чим не можна не погодитись.

Слушним є і твердження науковця І. І. Голубенка про те, «що спадкове право є однією із найбільш сталих книг ЦК України, адже характеризується великою науковою й практичною базами. Тому, у зв'язку із цим чинником, незважаючи на введення воєнного стану на території України і потребою адаптувати спадкові відносини до умов сьогодення, законодавчим органом нашої держави не було сформовано нововведення у кодифікований акт – ЦК України. Адже, реформування спадкового права під час воєнних дій було здійснено на підставі прийняття підзаконних нормативних – правових актів» [7, с. 127].

Дійсно, зважаючи на динаміку подій в Україні у кінці лютого 2024 року та розуміючи важливість необхідності збільшення строку для прийняття спадщини у період ведення бойових дій на території нашої країни насамперед для захисників нашої держави та тимчасово переміщених осіб, у тому числі тих, що виїхали за кордон, урядом було невідкладно видано постанову Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану», у пункті 3 якої (в редакції від 6.03.2022) зазначалося, що «на час дії воєнного стану перебіг строку для прийняття спадщини зупиняється, а у остаточній редакції від 24.06.2022 було вказано: «Установити, що перебіг строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття зупиняється на час дії воєнного стану, але не більше ніж на чотири місяці. Свідectво про право на спадщину видається спадкоємцям після закінчення строку для прийняття спадщини.» [2, пункт 3]. З огляду на вищенаведене загальний строк для прийняття спадщини рішенням уряду було збільшено до 10 місяців, з яких 6 місяців складав загальний строк для прийняття спадщини, визначений статтею 1270 Цивільного кодексу України, а 4 місяці – зупинення перебігу строків на прийняття спадщини відповідно до вказаної вище постанови Кабінету Міністрів України.

Можна зробити припущення, що приймаючи цей підзаконний нормативно-правовий акт, Кабінет Міністрів України мав на увазі перенести у подальшому окремі його норми, у тому числі щодо перебігу строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття, у визначеному чинним законодавством порядку безпосередньо до Цивільного кодексу України, чого, на жаль, щодо вищенаведеного строку не сталося.

Практика застосування вищенаведеного пункту постанови, норми якої також були імплементовані у відповідний наказ Міністерства юстиції України, за свідченням нотаріусів, підтвердила важливість, своєчасність і необхідність його прийняття, особливо для громадян України, які разом з дітьми через війну були змушені виїхати за кордон до країн далекого зарубіжжя. Багато з них саме завдяки збільшенню строку для прийняття спадщини до 10 місяців змогли реалізувати свої спадкові права.

Разом з тим на підставі змін до вищенаведеної постанови Кабінету Міністрів України, внесених урядом 9.05.2023, вказаний пункт було виключено з постанови (зміни набули чинності з 19 червня 2023 року). Тому з 19 червня минулого року знову запрацювало єдине правило, згідно з яким спадкоємці мають прийняти спадщину або відмовитися від її прийняття протягом шести місяців з дня відкриття спадщини (смерті спадкодавця), як це передбачено статтею 1270 Цивільного кодексу України.

Така відміна нововведень у частині перебігу строків для прийняття спадщини або відмови від її прийняття

під час дії в державі воєнного стану була пов'язана насамперед з тим, що законодавець за рік так і не врегулював на законодавчому рівні це питання, а норми підзаконного акту вочевидь суперечили нормам Цивільного кодексу України [1, стаття 1270], які так не були адаптовані до вимог сьогодення. Судова практика на рівні Верховного Суду також засвідчила очевидний факт, що зміст пункту 3 вищенаведеної постанови Кабінету Міністрів України суперечить статтям 1270, 1272 Цивільного кодексу України, а тому не підлягає застосуванню (постанови Верховного Суду у справах № 676/47/21, 520/15620/17, 175/1404/19 тощо). Зокрема, у постанові Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 25 січня 2021 року у справі № 676/47/21 також зазначено, що «правила щодо строку на прийняття спадщини (початок перебігу, наслідки спливу) регулюються Цивільним кодексом України, який прийнятий Верховною Радою України і є основним актом цивільного законодавства України; строк на прийняття спадщини по своїй сутності є присічним (статті 1270, 1272 ЦК), оскільки його сплив призводить до того, що спадкоємець вважається таким, який не прийняв спадщину. Тобто сплив строку "присікає" право на прийняття спадщини; законодавець як у статті 1270 ЦК України, так і в інших нормах ЦК України, не передбачає допустимості існування такої конструкції як "зупинення перебігу строку на прийняття спадщини" та можливості в постанові Кабінету Міністрів України визначати інші правила щодо строку на прийняття спадщини» [8].

Зрозуміло, що після таких правових висновків вищого судового органу нашої держави у Кабінету Міністрів України не було ніякого іншого виходу, як вилучити вищенаведений пункт 3 з постанови Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 року № 164 «Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану», що і було врешті зроблено шляхом внесення змін до цієї постанови 9 травня 2023 року.

З прийняттям же Верховною Радою України 8 листопада 2023 року Закону України «Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини» [9] вказана вище проблема щодо збільшення перебігу строків для прийняття спадщини спадкоємцями або відмови від її прийняття під час дії в державі воєнного стану так вирішена і не була, хоча окремі особливості відкриття і оформлення спадщини у період дії воєнного стану в Україні все ж таки були передбачені шляхом внесення змін до статті 1221 та пункту 19 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» Цивільного кодексу України та доповнення цього розділу новими пунктами 20 і 21. Зокрема, відповідно до цього Закону у новій редакції пункту 19 розділу «Прикінцеві та перехідні положення» Цивільного кодексу України зазначено, що «перебіг позовної давності, визначений цим Кодексом, зупиняється на строк дії такого стану» [9, ч. 3 п. 2 розділу I].

З огляду на прийняття вищенаведеного законодавчого акту не можна погодитися з твердженням науковця О. П. Печеного, яке було висловлене в його праці у січні 2024 року, про те, що «цілісність концепції спадкового права не дозволила законодавцю ані пошматувати його, ані «удосконалити» шляхом законодавчих змін» [10]. Адже такі законодавчі зміни до Цивільного кодексу України були внесені ще у листопаді 2023 року, про що автор статті не міг не знати.

Водночас вирішити окреслену вище проблему, на жаль, ці зміни не змогли, хоча і надали змогу спадкоємцям у разі пропуску ними строку для прийняття спадщини в період дії правового режиму воєнного стану звернутися до суду відповідно до вимог частини 3 статті 1272 Цивільного кодексу України для визначення їм з урахуванням поважних причин пропуску строку для прийняття спадщини додаткового строку, достатнього для подання ними заяви про прийняття спадщини.

Вказаний механізм міг би спрацювати, у разі, якщо спадкоємець є єдиним. За наявності ж інших спадкоємців, які своєчасно звернулись до нотаріуса для прийняття спадщини, вони можуть не надати письмової згоди спадкоємцю, який пропустив строк для прийняття спадщини, у порядку, визначеному частиною 2 статті 1272 Цивільного кодексу України, подати заяву про прийняття спадщини відповідному нотаріусу, а також до прийняття судом рішення на користь такого спадкоємця щодо визначення йому додаткового строку, достатнього для подання ним заяви про прийняття спадщини, просто здійснити у законному порядку відчуження отриманої ними спадщини, що унеможливить у подальшому реалізацію спадкових прав такого спадкоємця.

Таким чином, вбачається, що вирішити вищенаведену проблему щодо реалізації спадкових прав (у частині строку для прийняття спадщини в період дії правового режиму воєнного стану) громадян України, які в лавах Збройних Сил України чи інших військових формувань захищають нашу державу на фронті, чи вимушені були тимчасово виїхати з дітьми за кордон або знаходяться на тимчасово окупованій ворогом території, можливо лише законодавчим шляхом з урахуванням раніше напрацьованого з цього питання позитивного досвіду Кабінету Міністрів України, а саме шляхом доповнення частини 1 статті 1270 Цивільного кодексу України абзацом другим такого змісту:

«Перебіг строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття зупиняється на час дії воєнного стану, але не більше ніж на чотири місяці.»

Інше важливе проблемне питання носить насамперед сімейно-правовий характер і пов'язане з виданням Кабінетом Міністрів України 29 березня 2024 року постанови № 345 «Про реалізацію експериментального проекту щодо проведення державної реєстрації шлюбу в електронній формі» [3], якою затверджено відповідний Порядок реалізації цього експериментального проекту, що зокрема передбачає проведення державної реєстрації шлюбу в спрощеній (електронній) формі із застосуванням при цьому засобів Єдиного державного вебпорталу електронних послуг (Портал Дія) з використанням для цього мобільного додатка Порталу Дія. Згідно з цим Порядком вказана державна реєстрація шлюбу та індивідуальний обряд такої реєстрації проводяться засобами Порталу Дія шляхом участі у відеоконференції заявників та працівника відділу державної реєстрації актів цивільного стану в режимі реального часу та перегляду відеоконференції іншими особами, яким заявниками надано інформацію про спосіб підключення до відеоконференції [11, пункт 14].

Аналіз змісту вказаних постанови Кабінету Міністрів України та затвердженого нею Порядку реалізації експериментального проекту щодо проведення державної реєстрації шлюбу в електронній формі свідчить про те, що в цілому вони відповідають вимогам сьогодення, експеримент має право на життя і значно спростить всі бюрократичні процеси під час державної реєстрації шлюбу громадянами України. Водночас, зазначений Порядок містить і очевидні недоліки, неусунення яких може призвести до порушення гарантованих Сімейним кодексом України окремих прав наречених та до можливого визнання у майбутньому укладених у такому експериментальному порядку шлюбів недійсними.

Наразі державна реєстрація шлюбу у спрощеному порядку з використанням доступних засобів відеозв'язку з тим із наречених, хто відсутній, або з обома відсутніми нареченими вже передбачена для окремих категорій громадян (військовослужбовців, тяжко хворих громадян, що перебувають на лікуванні у закладах охорони здоров'я тощо) вимогами постанови Кабінету Міністрів України від 7 березня 2022 року № 213 «Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану» [12], але

така спрощена процедура встановлена лише на період дії в державі правового режиму воєнного стану, тобто носить тимчасовий характер. Запроваджений же постановою Кабінету Міністрів України від 29 березня 2024 року № 345 Порядок реалізації експериментального проекту щодо проведення державної реєстрації шлюбу в електронній формі не має безпосередньої прив'язки до дії в країні воєнного стану, може носити у подальшому довготривалий характер, а це вимагає від його змісту повної відповідності дотримання всіх процедур, передбачених для державної реєстрації шлюбу нормами Сімейного кодексу України, чого на цей час, на жаль, не можна констатувати.

Так з аналізу положень Порядку можна зробити висновок, що при опрацюванні поданої нареченими заяви та електронних копій документів засобами Порталу Дія, а також вже під час проведення самої відеоконференції працівник відділу державної реєстрації актів цивільного стану перевіряє дотримання нареченими визначеного чинним законодавства шлюбного віку, не перебування їх на час укладання шлюбу в іншому шлюбі (одношлюбність) та вільну згоду заявників на цей шлюб (добровільність шлюбу) [11, пункти 5, 8, 10, 16].

Водночас, в Порядку взагалі відсутні норми щодо взаємної обізнаності наречених про стан здоров'я один одного, що є однією з вимог Сімейного кодексу України [4, стаття 30], адже наречені повинні повідомити один одного про стан свого здоров'я, а приховування відомостей про стан здоров'я одним з наречених, наслідком чого може стати (стало) порушення фізичного або психічного здоров'я іншого нареченого чи їхніх нащадків, може бути підставою для визнання шлюбу недійсним [4, ч. 1, 5 статті 30]. Цілком логічно, що під час відеоконференції чи раніше вищевказаний працівник повинен з'ясувати у заявників (наречених) інформацію щодо факту їх взаємної обізнаності про стан здоров'я один одного.

Ще однією прогалиною змісту Порядку є відсутність у ньому перевірки працівником відділу державної реєстрації актів цивільного стану такого рівня споріднення, як двоюрідні брат та сестра, рідні тітка, дядько та пле-

мінник, племінниця, адже з поданих документів цього можна і не з'ясувати, а Сімейний кодекс України прямо забороняє таким особам перебувати у шлюбі між собою [4, ч. 3 статті 30].

Вирішити вищевказані прогалини Порядку реалізації експериментального проекту щодо проведення державної реєстрації шлюбу в електронній формі можливо, як варіант, шляхом доповнення абзацу другого пункту 16 Порядку словами «, їх взаємної обізнаності про стан здоров'я один одного, відсутності у заявників спорідненості, визначеної статтею 26 Сімейного кодексу України.» [11, абзац 2 пункту 16].

Висновки. Отже, аналіз положень чинного законодавства та підзаконних нормативно-правових актів, судової практики, окремих праць вітчизняних науковців свідчить про недосконалість чинних наразі норм Цивільного кодексу України щодо реалізації спадкових прав громадян України (у частині необхідності збільшення строку для прийняття спадщини або відмови від її прийняття в період дії у державі правового режиму воєнного стану). Зазначене потребує законодавчого врегулювання цієї проблеми відповідно до внесених у роботу рекомендацій нормотворчого характеру щодо внесення змін безпосередньо до статті 1270 Цивільного кодексу України. У статті також проаналізовано зміст Порядку реалізації експериментального проекту щодо проведення державної реєстрації шлюбу в електронній формі, затвердженого у березні 2024 року відповідною постановою Кабінету Міністрів України, який стосується запровадження в Україні спрощеного механізму державної реєстрації шлюбу із застосуванням при цьому засобів Єдиного державного веб-порталу електронних послуг з використанням для цього мобільного додатка Порталу Дія, та запропоновано аргументовані доповнення до його змісту, направлені на приведення його у відповідність до вимог Сімейного кодексу України, на захист прав наречених щодо їх взаємної обізнаності про стан здоров'я один одного перед укладанням шлюбу, а також на усунення передумов для подальшого можливого визнання у майбутньому укладених у такому експериментальному порядку шлюбів недійсними.

ЛІТЕРАТУРА

1. Цивільний кодекс України : Закон України від 16 січня 2003 р. № 435-IV / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2003, № 40–44, ст. 356.
2. Деякі питання нотаріату в умовах воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 28 лютого 2022 р. № 164 / Кабінет Міністрів України. *Офіційний вісник України*. 2022, № 25, стор. 88, ст. 1250.
3. Про реалізацію експериментального проекту щодо проведення державної реєстрації шлюбу в електронній формі : постанова Кабінету Міністрів України від 29 березня 2024 р. № 345 / Кабінет Міністрів України. *Офіційний вісник України*. 2024, № 33, стор. 58, ст. 2097.
4. Сімейний кодекс України : Закон України від 10 січня 2002 р. № 2947-III / Верховна Рада України. *Відомості Верховної Ради України*. 2002, № 21–22, ст. 135.
5. Про введення воєнного стану в Україні : Указ Президента України від 24 лютого 2022 р. № 64/2022 / Президент України. *Офіційний вісник України*. 2022, № 46, стор. 16, ст. 2497.
6. Цивільне право України. Особлива частина.: підручник / за ред. О.В. Дзери, Н.С. Кузнецової, Р.А. Майданика. – 5-те вид., стереотипне. – К.: Юрінком Інтер, 2017. – 1176 с.
7. Голубенко І.І., Грачова О.Ю., Маслова М.О. Особливості порядку отримання спадщини в умовах воєнного стану. *Юридичний науковий електронний журнал*. 2023, № 2. С. 125–129.
8. Постанова Касаційного цивільного суду Верховного Суду від 25 січня 2021 р. у справі № 676/47/21 / Верховний Суд. [Електронний ресурс]. URL: <http://verdiction.ligazakon.net/document> (дата звернення 28.04.2024).
9. Про внесення змін до Цивільного кодексу України щодо вдосконалення порядку відкриття та оформлення спадщини: Закон України від 8 листопада 2023 р. № 3450-IX / Верховна Рада України. *Офіційний вісник України*. 2024, № 2, стор. 36, ст. 14.
10. Печений О.П. Напрацювання і здобутки ЦК у сфері регулювання строків, наслідків порушення грошових зобов'язань та спадкування. *Юридична Газета*. 2024. [Електронний ресурс]. URL: <https://jur-gazeta.com/publications/practice/civilne-pravo/napracyuvannya-i-zdobutki-ck-u-sferi-regulyuvannya-strokov-naslidkiv-porushennya-groshovih-zobovyazanz-ta-spadkuvannya> (дата звернення: 28.04.2024).
11. Порядок реалізації експериментального проекту щодо проведення державної реєстрації шлюбу в електронній формі : затверджений постановою Кабінету Міністрів України від 29 березня 2024 р. № 345 / Кабінет Міністрів України. *Офіційний вісник України*. 2024, № 33, стор. 58, ст. 2097.
12. Деякі питання державної реєстрації шлюбу в умовах воєнного стану : постанова Кабінету Міністрів України від 7 березня 2022 р. № 213 / Кабінет Міністрів України. *Офіційний вісник України*. 2022, № 25, стор. 233, ст. 1300.